

Zienswijze NAJK

Reactie NAJK: Wijziging stikstofgebruiksnormen en aandachtsgebieden stikstof

Naar aanleiding van de internetconsultatie over de wijziging van stikstofgebruiksnormen en aandachtsgebieden stikstof, gepubliceerd op 20 oktober 2025, dient het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK) hierbij haar zienswijze in.

1. Vervang generieke aanscherping door doelsturing

De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat generiek mestbeleid, met steeds strengere normen, onvoldoende resultaat oplevert voor de waterkwaliteit. Tegelijkertijd legt het een enorme druk op de bedrijfsvoering van boeren en tuinders. Daarom is een herziening nodig: NAJK pleit voor een overgang van mestbeleid naar bodembeleid waarin doelsturing centraal staat. In zo'n aanpak staan de draagkracht van de bodem en de behoefte van het gewas centraal. Door te bemesten op basis van wat de bodem en het gewas nodig hebben, ontstaat een robuuster en toekomstgericht systeem.

Doelsturing, zoals voorgesteld in het 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn, biedt ondernemers ruimte om op basis van vakmanschap en resultaat bij te dragen aan schoon grond- en oppervlaktewater. Het belooft efficiënt en verantwoord bemesten, waarbij stikstof zoveel mogelijk door het gewas wordt opgenomen en niet verloren gaat naar lucht, bodem of water. Deze aanpak verschilt fundamenteel van het huidige beleid met generieke normen, dat steeds verder wordt aangescherpt en leidt tot een neerwaartse spiraal van beperkingen zonder aantoonbare verbetering. NAJK steunt de beweging richting doelsturing, maar constateert dat de voorgestelde extra kortingen op stikstofgebruiksnormen, vooral in Zand Zuid, haaks staan op deze koers. Kortingen zonder koppeling aan gewasbehoefte, daadwerkelijke verliezen of efficiëntie ondermijnen het vertrouwen en maken deelname aan doelsturing onaantrekkelijk, terwijl juist ondernemerschap en maatwerk centraal zouden moeten staan.

2. Tijdsplanning onmogelijk voor boeren en tuinders

Het herzien van de stikstofgebruiksnormen voor zand- en lössgronden is al aangekondigd in het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (APN). NAJK vindt het onbegrijpelijk dat slechts twee maanden voor de ingang van het 8e APN nog geen duidelijkheid is over de normen. Boeren en tuinders zijn volop bezig met het opstellen van hun bemestingsplannen en de bouwplannen liggen vaak al vast, sterker nog een groot deel van de winterteelten zitten alweer in de grond. Wijzigingen op het laatste moment zorgen voor grote onzekerheid. Kleine aanpassingen zijn wellicht nog op te vangen, maar een verlies van meer dan 30% gebruikruimte, zoals bij pootaardappelen en zomertarwe, heeft directe gevolgen voor het bouwplan en de bedrijfsvoering. NAJK vraagt het ministerie daarom de ingangsdatum van 1 januari 2026 voor de nieuwe stikstofgebruiksnormen te herzien.

3. Verlagen van stikstofgebruiksnormen

Een stikstofgebruiksnorm die ver onder het bemestingsadvies ligt, heeft verstrekken economische én praktische gevolgen. Een gewas dat structureel te weinig voeding krijgt, groeit minder goed, levert lagere opbrengsten en wordt gevoeliger voor ziekten en plagen. Daardoor moeten telers vaker gewasbeschermingsmiddelen inzetten, wat haaks staat op het streven naar weerbare teelten. Daarnaast nemen verzwakte planten stikstof minder efficiënt op, waardoor het risico op nitraatuitspoeling juist toeneemt. Ook is het verschil tussen de gebruiksnorm en de hoeveelheid stikstof die met het geoogste product wordt afgevoerd, bedraagt in Zand Zuid naar schatting 10 tot 25%. Dit leidt op termijn tot uitputting van de bodemvoorraad, met op termijn dus nog grotere economische gevolgen. Te lage gebruiksnormen pakken daarmee averechts uit: ze maken de teelt van bepaalde gewassen economisch onhaalbaar en kunnen tegelijkertijd leiden tot méér milieubelasting in plaats van minder.

Naast economische en milieukundige gevolgen lijdt de bodemkwaliteit ook onder het steeds verder verlagen van de stikstofgebruiksnormen. De mogelijkheden om organische stof aan te voeren worden hierdoor steeds beperkter, met negatieve gevolgen voor bodemstructuur, vochthuishouding en bodemleven.

NAJK constateert daarnaast dat er inconsistenties bestaan tussen het huidige CDM-advies en eerdere beleidslijnen. Zo zijn teelten als granen in het 7e APN nog als rustgewas (niet-uitspoelingsgevoelig) aangemerkt, maar nu ineens wél als uitspoelingsgevoelig geclassificeerd. Ook gewassen, zoals pootaardappelen en suikerbieten, krijgen aanzienlijke kortingen ten opzichte van vorig jaar (-31% en -11%). Naast het feit dat deze aanwijzing inconsistent is met het 7e APN, is deze keuze voor suikerbieten zeker onbegrijpelijk. Uit grootschalige N-min metingen uitgevoerd door Cosun en uit meerdere recente veldproeven blijkt dat er na suikerbieten weinig stikstof in de bodem achterblijft.

Gezien de korte tijd tot invoering en de geconstateerde inconsistenties vraagt NAJK om uitstel van de nieuwe stikstofgebruiksnormen met in ieder geval één jaar. Dat biedt ruimte om discrepanties in het beleid te herstellen en telers de tijd te geven zich goed voor te bereiden. NAJK pleit daarbij voor een herziening van de classificatie van uitspoelingsgevoeligheid en de bijbehorende kortingen, gebaseerd op meetgegevens en praktijkervaring. Alleen met een transparant en consistent kader kunnen ondernemers rekenen op voorspelbaarheid en rechtvaardigheid.

4. Behoud niet-uitspoelingsgevoelige gewassen zoals granen en grasland

Grasland en andere niet-uitspoelingsgevoelige gewassen spelen een belangrijke rol in het vasthouden van nutriënten en het voorkomen van nitraatverliezen naar grond- en oppervlaktewater. Juist dit type gewassen worden van belang geacht of zelfs verplicht in de vorm van een rustgewas. Bij het vertalen van het CDM-advies naar de voorgestelde gebruiksnormen blijkt dat grasland op verantwoorde wijze meer bemestingsruimte zou kunnen krijgen.

Het stimuleren van niet-uitspoelingsgevoelige gewassen, zoals granen en grasland, is juist nu van groot belang. Dit kan concreet door het verhogen van de bemestingsruimte, waarmee ook het economisch perspectief van bedrijven verbetert. Vooral het verruimen van de ruimte voor dierlijke mest is effectief, omdat het risico op uit- en afspoeling bij deze gewassen beperkt is. Hoewel deze aanpassing niet binnen het huidige traject kan worden doorgevoerd, is het belangrijk te benadrukken dat dit op verantwoorde locaties geen verslechtering van de waterkwaliteit veroorzaakt en juist bijdraagt aan toekomstperspectief voor jonge boeren en tuinders.

5. Aandachtsgebieden

Een belangrijke verbetering ten opzichte van het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn is de vervanging van de NV-gebieden door aandachtsgebieden. Deze nieuwe indeling is gebaseerd op actuelere gegevens en maakt bovendien onderscheid tussen stikstof en fosfaat. Daardoor is een stikstofkorting in gebieden met uitsluitend een fosfaatprobleem niet langer aan de orde. Ook binnen de stikstofgebieden wordt nu differentiatie toegepast: de hoogte van de korting is afgestemd op de gemeten kwaliteit van het oppervlaktewater. Deze gestaffelde benadering maakt het mogelijk om problemen gericht aan te pakken, precies daar waar ze daadwerkelijk optreden. Bij de aanwijzing van de gebieden heerst onduidelijkheid rondom het meenemen van de invloed van achtergrond/natuurlijke belasting (zoals kwel) en de invloed van gebiedsvreemd water bij de aanwijzing van de gebieden. NAJK benadrukt dat de effectiviteit van deze aanpak valt of staat met transparantie over de onderliggende data en duidelijke communicatie richting ondernemers.

6. Rol van doelsturing

Het concept 8e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (8e APN) introduceert doelsturing als een belangrijke pijler. Tegelijkertijd worden de generieke stikstofgebruiksnormen verder aangescherpt. Juist daardoor is het essentieel dat er een goed uitgewerkte doelsturingsaanpak komt, waarbij ondernemers de mogelijkheid krijgen om stikstofgebruiksruimte 'terug te verdienen' op basis van prestaties. In het concept 8^e APN wordt gesteld dat een grotere stikstofruimte mogelijk is dan de generieke norm, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan.

NAJK is zeer positief over de omslag naar doelsturing. Echter is er op dit moment nog veel onduidelijkheid. Er is geen helderheid over de streefwaarden voor doelsturing, het beoordelingsprotocol en de omvang van de stikstofruimte die daadwerkelijk terugverdiend kan worden. Voor telers die zich voorbereiden op het teeltseizoen van 2026 is het daardoor onmogelijk om goed in te schatten of deelname aan doelsturing haalbaar en zinvol is. NAJK roept het ministerie op om de doelsturingssystematiek uiterlijk begin 2026 volledig uit te werken en te communiceren, zodat ondernemers met vertrouwen kunnen meedoen aan een systeem dat vakmanschap belooft en bijdraagt aan zowel waterkwaliteit als toekomstperspectief.